

לב, דעת, יראה ואהבה

@FaithBit 30/10/2018

אמרו ישראל: [שמי' כד ז] "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע".
 אמר הקב"ה: [דבי' ה כה] "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי...".
 אמר משה: [דבי' כט ג] "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה" (כי לא בקשו...
 היו ישראל צריכים לומר: 'אתה תן').

[דה"י א כט יח] "ה' אלהי אברהם יצחק וישראל אבתינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך" [רשי"י]
 שני לבבם שלם להיות לב אחד אליך וכן תפרש. [מצודות] אמץ לבבם להפנות אליך. [מלבי"ם] שגם אם יעלה על רוחם
 איזה ציור רע יתגבר הלב בכח המושל אשר בו להכניע את הציור הרע ולהתגבר עליו ולמשול בעז ביראת ה'.

[מלכים א ח נז-נח] "יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבתינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו
 ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבתינו".

[סדור תפלה - סדר יוצר דשחרית] וְהָאֵלֹהִים עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתָךְ. וְדַבַּק לִבְנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְיַחַד לִבְנֵינוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ.
 לַמַּעַן לֹא יִבּוֹשׁ וְלֹא נִפְלֵם וְלֹא נִפְשֵׁל לְעוֹלָם וְעַד. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא בְּטַחְנוּ. נִגְלֶה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעָתְךָ.

[סדור תפלה - סדר הוצאת ספר תורה] ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו. והבדילנו מן התועים. ונתן לנו תורת אמת.
 וחי עולם נטע בתוכנו. הוא יפתח לבנו בתורתו. וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם. למען לא
 ניגע לריק ולא נלד לבהלה.

[ע"ז ה/א] ... אמר להן משה לישראל: כפוי טובה בני כפוי טובה... [דב"ר ז י] מהו [דבי' כט ג] "ולא נתן ה' לכם לב
 לדעת"? א"ר יצחק בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו [שמי' כד ז] "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", אמר הקב"ה [דבי'
 ה כה] "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי...". שמעו ישראל ושתקו. א"ר יהודה בן לוי למה"ד?
 לחבר אחד קשה (מאלף מומחה) שראה עכנא (נחש) אחת קשה (לאילוף). אמר: מי יוכל לחבר (לאלף) את זו? אמרו לו:
 ולא את החבר (המומחה)? הכל ממך! כך כיון שאמר הקב"ה "מי יתן והיה לבבם זה להם" היה להן לומר ("לדעת") רבשי"ע
 'אתה תן!!'. לפיכך אמר משה "ולא נתן ה' לכם לב לדעת...". (אם היו מבקשים היה נותן).

ד"א "מי יתן" א"ר מאיר מי גדול - הגנב (גונב דעת) או הנגנב? הוי אומר הנגנב גדול - שהוא יודע שהוא נגנב ושותק. כך
 כתיב [תהי' עח לו-לז] "ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו"¹ כביכול והוא אומר "מי יתן
 והיה לבבם זה להם...".

[דבי' ה כו] "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי...". [רמב"ן] בעבור היות רשות האדם בידו להצדיק ולהרשיע, והכל
 בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לגב), יאמר הכתוב כן, והוא כלשון בני אדם.

[רבה דבי' ז י] [דבי' כט ג] "ולא נתן לכם לב לדעת...". א"ר שמואל בר נחמני בשביל עצמו א"ל משה את הדבר הזה. כיצד? שני
 דברים גזר הקב"ה אחד על ישראל ואחד על משה. אחד על ישראל: בשעה שעשו אותו מעשה (העגל). מנין? שנאמר [דבי' ט יד]
 "הרף ממני ואשמידם". ואחד על משה: בשעה שביקש משה ליכנס לארץ ישראל אמר לו הקב"ה [דבי' ג כז] "לא תעבור את הירדן
 הזה". ומשה ביקש מן הקב"ה לבטל את שתייהן. אמר לפניו: רבשי"ע [במי' יד יט] "סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך" ובטלה
 של הקב"ה ונתקיימה של משה. מניין? שנא' [במי' יד כ] "סלחתי כדברך". כיון שבא ליכנס לא"י התחיל אומר [דבי' ג כה]
 "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". אמר לו הקב"ה: משה, כבר בטלת את שלי וקיימתי את שלך. אני אמרתי "ואשמידם"
 ואת אמרת "סלח נא". ונתקיים שלך. ואף עכשיו מבקש אני לקיים את שלי ולבטל את שלך. א"ל הקב"ה: משה אין אתה
 יודע מה לעשות אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשיו. א"ל אם "אעברה נא" אתה מבקש לקיים - בטל "סלח נא"
 (ויתקיים) [שמי' לב י] "... ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול". ואם "סלח נא" אתה מבקש לקיים - בטל "אעברה נא". אריב"ל כיון
 ששמע משה רבינו כך, אמר לפניו: רבשי"ע ימות משה ומאה כיוצא בו (כמוהו) ולא תנזק צפורנו של אחד מהם.

א"ר שמואל בר יצחק כיון שנטה משה למות ולא בקשו עליו רחמים שיכנס לארץ כנס אותן והתחיל מוכיחן א"ל אחד
 פדה ס' רבוא בעגל וס' רבוא לא היו יכולין לפדות אדם אחד? הרי "ולא נתן ה' לכם לב לדעת" אמר להם אי אתם זכורים
 כל מה שהנהגתי אתכם במדבר שנא' [דבי' כט ד] "ואולך אתכם מ' שנה במדבר...".

[מכילתא] רבי יונתן אומר לא הלך יונה אלא לאבד עצמו בים שנאמר [יונה א יב] "ויאמר אליהם שאוני והטילוני אל הים".
 וכן תמצא האבות והנביאים היו נותנין עצמם על ישראל. במשה מה הוא אומר? [שמי' לב לב] "ועתה אם תשא חטאתם ואם

¹ [ישעיהו כט יג] "ויאמר אדני יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדא".

אין מחני נא מספרך אשר כתבת", [במי יא טו] "אם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי". בדוד מהו אומר? [ש"ב כד יז] "הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי [א"צ - הדאגה] בכל תקלה ידאג שמא מחמתו באת... כי אולי מת בעבור שחטא הוא... והנה הוא כאלו הרגו... ואלה הצאן מה עשו? תהי נא ירך בי ובבית אבי". הא בכל מקום אתה מוצא האבות והנביאים נתנו נפשם על ישראל.

[שמי לב ז] "לך רדי" [ברכות לב/א] ... אמר רבי אלעזר אמר לו הקב"ה למשה משה רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו אתה למה לי? מיד תשש כחו של משה ולא היה לו כח לדבר וכיון שאמר [דבי ט יד] "הרף ממני ואשמידם" אמר משה דבר זה תלוי בי מיד עמד ונתחזק בתפלה ובקש רחמים...

[תה' ז י] "יגמר נא רע רשעים ותכונן צדיק ובחן לבות וכליות אלהים צדיק".

[תה' כו ב] "בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי".

[יר' יא כ] "נה' צבאות שפט צדק בחן כליות ולב ארצה נקמתך מהם פי אליך גליתי את ריבי".

[יר' יז י] "אני ה' חקר לב בחן כליות ולתת לאיש כדרכיו פפרי מעליו".

[יר' כ יב] "נה' צבאות בחן צדיק ראה כליות ולב ארצה נקמתך מהם פי אליך גליתי את ריבי".

[מש' כד יב] "כי תאמר הן לא ידענו זה. הלא תכן לבות הוא יבין ונצור נפשך הוא ידע והשיב לאדם כפצלו".

[דה"י א כח ט] "נאמה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה פי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין. אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד".

[דב' ו ה] "בכל לבבך" [סנהדרין קו/ב] הקב"ה ליבא בעי, דכתיב [שמואל א טז ז] "כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללב".

[מסילת ישרים פרק כו - בביאור מדת הקדושה] ...

ואמנם לפי שאי אפשר לאדם שישים הוא את עצמו במצב הזה כי כבד הוא ממנו, כי סוף סוף חומר הוא בשר ודם, על כן אמרתי שסוף הקדושה מתנה, כי מה שיוכל האדם לעשות הוא ההשתדלות ברדיפת הידיעה האמתית והתמדת ההשכלה בקדושת המעשה, אך הסוף הוא שהקב"ה ידריכהו בדרך הזה שהוא חפץ ללכת בה, וישרה עליו קדושתו ויקדשהו, ואז יצלח בידו זה הדבר, שיוכל להיות בדביקות הזה עמו יתברך בתמידות, כי מה שהטבע מונע ממנו יעזרהו יתברך וסיועו יתן לו, וכענין שנאמר [תה' פד יב] "לא ימנע טוב להולכים בתמים", ועל כן אמרו במאמר שזכרתי [יומא לט/א] אדם מקדש עצמו מעט שהוא מה שיוכל האדם לקנות בהשתדלותו. מקדשים אותו הרבה שהוא העזר שעוזר אותו השי"ת וכמו שכתבנו... .

[דבי יג יח] "ונתן לך רחמים" [רש"י] שתרחם על הבריות.

[דבי ד לט] "וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לְבַבְךָ פִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד". [רבה דבי ב כח] מהו "והשבבות אל לבבך"? אמר ר' מאיר אמר הקב"ה את ולבך יודעים מעשים שעשית ויסורין שהבאתי אליך שלא כנגד מעשיך הבאתי עליך (היינו שמעשיך הרעים נהיו יותר מן היסורין הבאים עליך).

[דבי ד כט] "וּבִקְשֶׁתְּךָ מִשֵּׁם אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִצָּאתָ פִּי תִדְרָשְׁנֻנוּ בְּכֹל לְבַבְךָ וּבְכֹל נִפְשֶׁךָ". [תנחומא האזינו ד] [דבי לב ד] "הצור תמים פעלו" ישעיה אמר [ישי נה ו] "דרשו ה' בהמצאו". ודוד אמר [תהי קה ד, ד"ה א טז יא] "דרשו ה' ועוזו" למה אמר [שם] "בקשו פניו תמיד"? ללמדך שהקב"ה יתברך שמו, פעמים נראה ופעמים אינו נראה, פעמים שומע ופעמים אינו רוצה לשמוע, פעמים עונה ופעמים אינו עונה, פעמים נדרש ופעמים אינו נדרש, פעמים מצוי ופעמים אינו מצוי, פעמים קרוב ופעמים אינו קרוב. כיצד נראה למשה? שנאמר [שמי לג יא] "וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה". חזר ונעלם ממנו כשאמר לו [שם יח] "הראני נא את כבודך" וכן נראה לישראל בסיני שנאמר [שמי כד י] "ויראו את אלהי ישראל" ואומר [שם יז] "ומראה כבוד ה'" חזר ונעלם מהם שנאמר [דבי ד טו] "כי לא ראיתם כל תמונה" ואומר [שם יב] "קול דברים אתם שומעים" וכשהיו ישראל במצרים בשעבוד פרך [שמי ב כד] "וישמע אלהים את נאקתם" כיון שחטאו [דבי א מה] "לא שמע ה' בקולכם ולא האזין אליכם". ענה לשמואל במצפה שנא [שמואל א ז ט] "ויזעק שמואל אל ה' ויענהו ה'" חזר ולא ענהו שנאמר [שם טז א] "ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאולי ענה לדוד ואמר [תהי לד ה] "דרשתי את ה' וענני חזר ולא ענהו שנאמר [שמואל ב יב טז] "ויצם דוד צום ובה ולן ושכב ארצה" דכתיב [שם יד] "גם הבן הילוד לך מות ימות" ובזמן שישראל עושין תשובה מצוי להם שנאמר [דבי ד כט] "ובקשתם משם את ה' אלהיך" ואם לא עשו תשובה [הושע ה ו] "בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו קלץ מהם". פעמים קרוב שנא [תהי קמה יח] "קרוב ה' לכל קוראיו". פעמים אינו קרוב שנא [משלי טו כט] "רחוק ה' מרשעים" וכתיב [במי ו כו] "ישא ה' פניו אליך" וכתוב אחד אומר [דבי י יז] "אשר לא ישא פנים" עושה תשובה נושא לו פנים. יכול לכל? ת"ל "אליך" ולא לאומה מעכו"ם שנאמר [ירי ד יד] "כבסי מרעה לבך ירושלים למען תנשעיי" אם עשו תשובה ואם לאו [שם ב כב] "כי אם תכבסי בנְתָרִי" לכך אמר ישעיה [ישי נה ו] "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב". מלה"ד: למלך שאמר לעבדיו צאו והכריזו בכל ממשלתי שאני יושב ודן דיני ממונות כל מי שיש לו עסק עם חברו יבא לפני ואני דן אותו לכף זכות עד שלא אשוב לדון דיני נפשות וכן הקב"ה יתברך שמו אמר לישראל בני הו יודעין שאני דן את העולם בארבעה פרקים האלו: בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפני כבני מרון, בחג נדונין על המים ובאלו שלשה פרקים יושב לדון דיני ממונות להעשיר או להעני להרבות או למעט אבל בראש השנה דן דיני נפשות אם למות אם לחיים כד"א בתקיעתא דרב ועל המדינות בו יאמר וכו' ואם עשיתם תשובה לפני בלב שלם אני אקבל אתכם ואדון אתכם לכף זכות ששערי שמים פתוחין ואשמע תפלתכם שאני [שה"ש ב ט] "משגיה מן החלונות מציץ מן החרכים" עד שלא אחתום גזר דין ביום הכפורים לכך נאמר "דרשו ה' בהמצאו". א"ר שמואל בר נחמני מלה"ד? למלך שהיה דר במדינה והיו בני המדינה מכעיסין אותו כעס המלך ויצא מתוכה כמו עשרה מילין ועמד לו ראהו אדם אמר לבני המדינה דעו שהמלך עמכם בכעס והוא מבקש לשלוח לגיונותיו על העיר להחריבה צאו ופייסוהו ויחזור אצלכם עד שלא ירחיק מכם. פקח אחד היה שם אמר להם שוטים עד שהיה אצלכם לא בקשתם לפייסו ועכשיו קודם שיתרחק צאו אצלו אולי יקבל אתכם. לכך כתיב [ישי נה ו] "דרשו ה' בהמצאו" אלו עשרת ימי תשובה שהוא שרוי ביניכם. שכן יחזקאל אומר [יחי מג ח] "והקיר ביני וביניכם" הוי [ישי נה ו]

[דבי י יב] "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" [אוה"ח] הרי שהיראה היא פתח ליכנס לשער האהבה.

[ירמיהו ה כא] "שִׁמְעוּ נָא זֹאת עִם סָכַל וְאֵין לֵב. עֵינַיִם לֹקְהִים וְלֹא יָרְאוּ, אַזְנַיִם לֹקְהִים וְלֹא יִשְׁמְעוּ".

<p>”וּמַלְתֶּם אֶת עַרְלַת לִבְבְּכֶם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד.”</p>	<p>[דברים י טז]</p>
<p>”הִמְלֹוּ לָהּ וְהִסְרוּ עַרְלוֹת לִבְבְּכֶם אִישׁ יְהוּדָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַיִם פֶּן תֵּצֵא כְּאִשׁ חֲמַתִּי וּבְעָרָה וְאִין מְכַבָּה מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיכֶם.”</p>	<p>[ירמיהו ד ד]</p>
<p>”הִשְׁלִיכוּ מֵעַלְיֶיכֶם אֶת כָּל פְּשְׁעֵיכֶם אֲשֶׁר פָּשַׁעְתֶּם בָּם וַעֲשׂוּ לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה וְלָמָּה תִמְתּוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל.”</p>	<p>[יחזקאל יח לא]</p>
<p>”לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חֲדָשׁ בְּקִרְבִּי.”</p>	<p>[תהילים נא יב]</p>
<p>”לָמָּה תִתְעַנּוּ ה' מְדַרְכֶיךָ? תִקְשִׁיחַ לִבְנוֹ מִיְרָאָתְךָ? שׁוּב לְמַעַן עֲבֹדֶיךָ שְׁבִטִי נִחַלְתְּךָ.”</p>	<p>[ישעיה סג יז]</p>
<p>”וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְבְּךָ וְאֶת לִבְבַּ זְרַעְךָ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ.”</p>	<p>[דברים לו ו]</p>
<p>”וּנְתַתִּי לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֶּן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסַּרְתִּי אֶת לֵב הָאֲבֹן מִבְּשָׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר וְאֶת רוּחִי אֶתֶּן בְּקִרְבְּכֶם וַעֲשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בַּחֲקִי תִלְכוּ וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם.”</p> <p>”וְאֵת רוּחִי אֶתֶּן בְּקִרְבְּכֶם” [מצודות] ר"ל אחזיר לכם רוח הנבואה מה שהיה נחסר כל ימי הגולה. [מלבי"ם] הוא רוח הקדש, שע"י הנסים והנפלאות שאתמיד ביניכם וע"י השראת השכינה ורוח"ק תקבלו טבע אחרת נוטה אל הקדושה והטהרה, ובזה "ועשיתי את אשר בחקי תלכו" [מצודות] ר"ל אעיר לבבכם שתלכו בחוקי ולשמור משפטי בלב ולעשותם.</p>	<p>[יחזקאל לו כו-כוז]</p>
<p>”כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרַת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הֵהָם נְאֻם ה' נָתַתִּי אֶת תּוֹרַתִּי בְּקִרְבְּכֶם וְעַל לִבְבְּכֶם אֶכְתָּבְנָה וְהִייתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם. וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר: דַּעוּ אֶת ה'. כִּי כוֹלֵם יִדְעוּ אוֹתִי, לְמַקְטָנָם וְעַד גְּדוֹלָם. נְאֻם ה'. כִּי אֶסְלַח לְעוֹנָם וְלִחְטָאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד. כֹּה אָמַר ה' - נָתַן שְׁמֵשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֶקֶת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לַיְלָה רַגַע הַיּוֹם וַיִּהְיוּ גְלוּי ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ. אִם יִמְשׁוּ הַחֲקִים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם ה' - גַּם זָרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהָיֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל הַיָּמִים.”</p>	<p>[ירמיהו לא לב-לה]</p>
<p>”וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים. וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְדַרְךְ אֶחָד לִירְאָה אוֹתִי כָּל הַיָּמִים לְטוֹב לָהֶם וּלְבִנְיָהֶם אַחֲרֵיהֶם. וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא אֲשׁוּב מֵאַחֲרֵיהֶם לְהִיטִיבֵי אוֹתָם וְאֶת יְרֵאָתִי אֶתֶּן בְּלִבְבְּכֶם לְבַלְתִּי סוּר מֵעַלִּי.”</p>	<p>[ירמיהו לב לח-מ]</p>